

ACC. N:R M. 15764: 1-3.

Landskap: Småland Upptecknare: G. A. Hartman, Emmaboda
Härad: L. Möre Berättare: " " " "
Socken: Visseljärda Berättarens yrke: folkskollärare
Uppteckningsår: 1961 Född år 1888 i Visseljärda.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lägner och folktro om månen. s. 1-3.

LUF 118

18/10-61.

Skriv endast på denna sida.

SÄGNER OCH FOLKTRO OM MÅNEN.

(L U F 118)

Denna gång har jag inte så mycket att svara på Er lista, men jag ska dock besvara några av frågorna så som jag hört sägas av föräldrar och andra äldre personer i min hemtrakt.

Sålunda benämndes alltid månen av såväl gamla som unga i vår ort såsom "han", alltså ett manligt begrepp. Sm en motsats kallade vi alltid solen för "hon". När det alltså gällde månens maskulinum, så avsågs såväl fullmåne som nymåne samt andra faser. Bland andra folk var det annars tvärt om: solguden var en han medan mångudinnan ju var ett feminimt väsen.

"Gubben i månen" sa vi alltid om de mörka fläckarna på fullmånens yta. Dessa var ju så placerade att man vid fullmåne tyckte sej se både de två ögonen och näsa och mun, och månan-siktet var mycket snarlikt snögubbens ansikte med ögon av kolbitar, näsa av en morot samt munnen av några kol, lagda vågrätt efter varandra.

1.

Luf 118

Vad halvmånen beträffar var det inget särskilt med den, men månens kvarter liknade man vid mösskärmar. När fullmånen lyste stor och gul, liknade man den vid en ost, och när den sedan avtog, så man att det var en råtta, som gnagde på osten och så småningom satte i sig den helt och hållet. När den gnavt slut så blev det nedan.

Rörande ny och nedan hade man tro på att dessa hade sin betydelse i många avseenden. Sålunda ansågs det bäst att sätta blomfrö på nyet, för då skedde blomningen rikligare och långvarigare. Ville man ha bra ärtskörd, borde man så dem på nedan, ty om man sådde på nyet, skulle det bara bli blomning men dåligt med frö.

I fråga om virkeshuggning var nyet rätta tiden. Högg man famnveden på nedan, så blev den aldrig riktigt torr, den angreps av insekter samt brann dåligt, bara låg och "kviste". Likadant med virke till husbyggnad och möbler: tädens ved torkade bra om den huggits på nyet, gick bra att bearbeta, och husbock och barkborre fann sådant virke mindre aptitligt. Även mot röta stod sej nyets virke betydligt bättre än hugget vid nedan.

2.

Det var inte bara sådd och virkesfällning som man anpassade efter månens ställning och som passade in på ebb och flod, som förorsakas just av månens rotation kring jorden. Om det bara var en tro, som gjorde att man utförde vissa slag av arbeten under resp. ny och nedan, eller om det var en på erfarenhet grundad uppfattning, det kan inte meddelaren yttra sej bestämt om, men jag lutar dock åt det senare alternativet. Eller hur ska man kunna förklara, att man noga aktade på nyet som den rätta tidpunkten vid slakten? Skulle kött och fläsk hålla sej efter torkningen eller saltning, de enda konserveringssätten under äldre tid, såvar det erfarenhet och inte tro, när kött nedsaltat under nedan, ofta angreps av mott och mal, medan det inte angreps om slakt och saltning skett på nyet. Denna regel var nedärvd hos folk i gammal tid, men numera har allt glömts bort angående ny och nedan och deras inverkan på gott och ont. Så nutida bönder tittar inte efter i almanackan vid sådd, skörd eller slakt och trädfällning. Däremot hugges ju virket både till ved och andra ändamål på vintern och inte i saven. I det senare fallet blir virket löst och smakligt för insekter samt ruttnar fortare.-